

Yazılarımız ve sözümüz tabii ki kaba ve terbiyesiz olmamalı. Adaplı, görgülü olmak dobra dobra ve lafı kıvırmadan konuşmamak demek değildir. İncelik içerikten bağımsızdır, etiket (teşrifat) meselesidir. Usuldür. Ama etkisi içerik kadar önemli olabilir. Kimi zaman usul, içeriğin amaçladığı sonucu engeller. Günlük hayatımızda karşılaştığımız bir durumdur sözünü ettiğim: küstah, pişkin bir beden dili, konuşanın ne dediğini ikincil kılar. Artık ne dendiğine kulak kabartmaz, mimiklerin, ses tonunun, duruşun olumsuz mesajlarına kaptırırız kendimizi. Terbiye ve incelik yalnız söylenenle sınırlı değildir. İma edilenler de en büyük kabalığa dönüşebilir. Çünkü ima, dolaylı bir saldırı olduğu için yanıt vermek de zorlaşır, insanı açmazda bırakır, savunma hakkının kullanılması zorlaşır.

Bunlar nereden icap etti dersiniz, aslında tam olarak ben de bilmiyorum. Ama son günlerde medyayı izlerken içimde bir sıkıntı bastıkça bastı. Kimi zaman söylenenlerden, ama daha çok ima edilenlerden. Örneğin geçenlerde bir TV yuvarlak masa toplantısında – aslında karşılıklı oturmuştu zevat – Ergenekon konuşuluyordu. Savcının, sorgunun, aramaların, tutuklamaların usulü ve doğrusu/yanlışı tartışılıyordu. Temelde hukuktan konu. Oysa ima edilenler başkaydı ve keşke dobra dobra söyleneydi. Birileri, siz cuntacısınız, halk iradesine saygısızsınız, kendi çıkarınız için çırpınıyor suçlulardan yana çıkıyorsunuz demek istiyorlardı gibi geldi bana. Ötekiler de, siz hukuku istismar ederek terör estiriyor dar çıkarlarınız için memleketi felakete sürüklüyorsunuz diyorlardı sanki. Farklı görüşte olana güvensizlik bu boyuta varınca tutumlar da kaçınılmaz olarak böylesine incitici olabiliyor. Ama ben de bir seyirci olarak böylesine açık konuşmayanları dinlerken bu samimiyetsizliğin karşısında hakaret edilmiş gibi hissediyorum.

Hele o 'hukuka saygı' tartışmaları çok incitici. Aslında mahkeme kararlarına saygı, hoşla gidip gitmemelerine göre kimi zaman tam olarak var kimi zaman tam olarak yok. Bunun başka türlü olması da zor, çünkü yıllardır mahkeme kararları, özellikle siyasi davalar söz konusu olduğunda, hiç güven vermiyor, inandırıcı değil. Başbakan bile asılabiliyor yasaya uygun olarak. En büyük suçlu olarak. Sonra adı hava limanına veriliyor. Yanılmıyorsam eski mahkeme kararları da değişmeden. Asan da asılan da saygın. Biz de pasif, hor görülen, yok varsayılan seyirciler. Bir şair yıllarca hapiste yatıyor mahkeme kararı ile. Sonra milli kahraman sayılıyor. Geçmişteki bu olay yüzünden utanacağımıza bir de gurur kaynağına çeviriyoruz ozanı. Mahkum olanlar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gidip haklarını buldukça bizim hukuka güven azaldıkça azalıyor. Milletten egemenliğini simgeleyen Meclis'i dağıtanlar, mahkeme karşısına çıkmıyor, çünkü güçlü onlar. Böyle hak/hukuk olmayacağına göre saygı da bu eksikliğe uyumlu olacak ister istemez, yok olacak. Ama gel gör ki, biz dinleyicilere ve seyircilere hiç saygı göstermeden, birileri sürekli hukuka saygılıyız diyorlar. Yani bizi akılsız sayıyorlar (bu yazıda aptal yerine koyuyorlar demek yakışık olmaz), göz göre doğruyu söylemiyorlar (yalan söylüyorlar da demiyorum). Korkuyorlarsa bari sussalar.

Siyasileri hayranlık, şaşkınlık ve kuşku ile izliyorum. Söylediklerine inanıyorlarmışçasına coşkulu konuşuyorlar. Ama daha dün farklı konuşmuyorlar mıydı? Örneğin sayın Baykal'ın türban/peçe manevrasını düşünün. Aktörlere taş çıkartıyor. Doğan kuşku ve güvensizlik bana kabalık gibi yansıyor. Aldatılıyorum duygusu yaşıyorum. Rahatsızlık veren, usuldür, benim söylediklerine kanacağıma inanılmasıdır. Beni ne yerine koyduklarını düşünmemeleri terbiyesizlik değil de nedir? Alay son bulsun istiyorum. Örneğin Avrupa Birliği'ne hızla ilerlediğimize inanıyor muyuz? İfade özgürlüğüne, farklılığa açık mıyız? Açık açık konuşsak bunları artık!

İkide birde hakaret ediliyoruz diye hayıflanıp ve hatta tazminat davası açanlar, hiç sıkılmadan zanlıları suçlu sayabiliyorlar. ABD başkanı Reagan'a televizyon ekranları önünde ateş ederek yaralayan adam için o günlerce 'şüpheli' diye söz ederlerdi. Ne katil, ne terörist, ne cinayete teşebbüs eden kimse demiyorlardı, yalnız 'suspect'. İncelik tabii, ama aslında usul meselesi. Hukuka ve dolayısıyla yurttaşlara saygı. Okul çocuklarını siyasi bir olayı (İsrail vahşetini deyin isterseniz) kınamak için toplamak da en olmayacak kaba bir baskıdır. Gitmeyenlere ne tür ceza veriliyor acaba? Saygı adına mecburi saygı duruşları kimilerine yönelmiş saygısızlık olduğunu görmemek terbiyesizliktir bence. Acı çeken insanlara destek adına başka insanlara acı vermek zorbalıktan başka insafsızlık da değil mi? Bir kişisel özür dilemeyi yerenler de pardon'un inceliğini anlamıyorlar bence. Köpeklerden aşağı sayılanlardan kamu düzeninden sorumlular ne zaman özür dileyecek? Bütün bu davranışlara ideolojik kavgalar ve hukuk dışı zorbalıklar da diyebiliriz. Ama bana son zamanlarda çarpıcı gelen, saygısızlık içeren yanlarıdır.

İncelik, terbiye, edep, toplum olarak en az sürtüşmelerle yaşamak için gerekli, imzalamadığımız ama uyma durumunda olduğumuz bir kontrattır. Kapalı küçük birimlerden aristokrat cemaatlere, her toplumun böyle kontratları vardır. Asgari saygı sınırlarımızdır bunlar. Hukukun ötesinde bir şeydir. Toplumun tutkallarından en önemlisidir. Hukuk bundan doğar ve bu şeyi kağıda döker. Ama yazılı metinler yetmiyor maalesef!

Çağdaş endüstri toplumlarının en belirgin özelliğinden biri olan belli bir adab-ı muaşeret (etiket) kent yaşamında oluşur. Köyde insan ilişkileri, özdeş özneler, birbirini tanıyanlar arasında gelişir. Yani soy, aşiret, cemaat, kabile içinde ve daha 'kişisel' ilişkilerdir bunlar. Kentte bu usul soyut bir boyut edinir ve bizden olmayan için de geçerli olur, evrensel bir değere dönüşür. Bizden saydığımız kişi ilişkilerini aşar. İçselleştirdiğimiz ve iyiyi kötüden ayıran, geneli kapsayan bir anlayış olur. Kent aşamasında etiket yaygınlaşır, otomatik işleyen, günlük bir pratik olur. Uyguladığımızı hiç fark etmeden. Buna etik diyenler de var. Bu inceliğin 'tarafsızlık' olarak anlaşılması da herkese açık olduğundandır. Ama tarafsızlık değil, herkesi kapsayan, saygı içeren bir hak/hukukun tanınmasıdır bu incelik. Çağdaşlıktır, burjuvalıktır, kentlilik anlamında burjuvalıktır, eksikliğini terbiyesizlik olarak hissettiğim bir kent kültürüdür.

*